

Panorama de terminoloxía en Galicia: orientacións, infraestrutura e recursos. Historia da (re)elaboración do corpus da lingua

IOLANDA GALANES SANTOS¹

Universidade de Vigo

1. Introducción
2. Historia da terminografía en Galicia
3. A produción terminográfica: prexuízos e realidades
4. Caracterización da produción terminolóxica galega recente
5. Conclusións parciais
6. Terminoloxía e planificación lingüística
7. A terminoloxía no Plan Xeral de Normalización do Idioma Galego (2004)
8. Infraestrutura de xestión terminolóxica
9. Conclusións

RESUMO

Neste relatorio preséntase unha panorámica da elaboración terminolóxica da lingua galega a partir da súa cooficialización. Analizarase a produción terminolóxica existente, tentando non só ofrecer información sobre a materia, mais tamén desmontar os prexuízos e lugares comúns que circulan sobre ela, para logo establecer a súa relación cos procesos de normalización lingüística. Incidirase tamén na necesidade dunha infraestrutura terminolóxica de xestión que teña por obxectivo a implantación real, é dicir, no uso, das terminoloxías xeradas.

¹ Profesora do Departamento de Tradución e Lingüística (iolag@uvigo.es).

1. INTRODUCCIÓN

A palabra terminoloxía remite cando menos a tres conceptos diferentes²:

- os principios e as bases conceptuais que rexen o estudo dos termos (disciplina)
- o conxunto de directrices das que se serve o traballo terminográfico (método)
- o conxunto de termos dunha determinada área de especialidade (terminografía)

Neste traballo tomaremos o termo na terceira das súas acepcións, pois é a faceta máis produtiva no caso do galego. Son escasas as achegas teóricas e metodolóxicas, o que debera tamén, porque non, acender algunha alarma. Isto non significa que se traballe sen método, senón que este non é cando menos explícito, salvo honrosas excepcións. Tampouco se quere dicir que os nosos repertorios non respondan ás bases teóricas da disciplina. Mais é unha realidade que estes dous aspectos (disciplina e método) están no noso contexto subdesenvolvidos. A socialización da terminoloxía debera conducir, entre outras cuestións, ao establecemento de metodoloxías de proveito para sucesivos traballos semellantes e ao potenciamento de liñas de investigación sobre esta materia dende as institucións implicadas no estudo e na xestión lingüística.

Volvendo sobre a terceira das acepcións a terminoloxía entendida como «conxunto de termos dunha determinada área de especialidade», calquera pode pensar que estamos a falar de dicionarios, léxicos ou glosarios e non está errado. Mais quixeramos engadir a estes repertorios moitas outras modalidades de elaboración terminolóxica que van dende o artigo científico provisto dun vocabulario ao díptico informativo no que se achega información e definicións sobre os termos que se utilizan. Independentemente da súa extensión e do tipo de datos que ofrezan, nós considerámoslos produtos terminográficos, porque entendemos que foron elaborados co obxectivo de definir, delimitar ou completar a información que sobre un termo ofrece o texto do que está extractado.

Por último, quixeramos tamén sinalar que o traballo terminográfico, como a terminografía mesma, en canto que materia pluridisciplinar, non é tarefa exclusiva de terminólogos (como acontece con outras áreas de traballo lingüístico como a lexicografía), senón que tamén é tarefa do especialista, imprescindible para un traballo terminográfico de calidade e que está no cerne desta disciplina neste e noutros países. Por iso nos parece importante a socialización da terminoloxía e a implicación de profesionais doutras áreas científicas que tamén abordamos neste traballo.

² Tirado de Cabré (1992:71). A tradución ao galego do orixinal catalán é nosa.

2. HISTORIA DA TERMINOGRAFÍA EN GALICIA

Xa sinalamos nun traballo anterior (Galanes, 2003) que o período máis frutífero do desenvolvemento terminolóxico dunha lingua adoita coincidir co período de elaboración consciente, isto é, de planificación do corpus da lingua. Así acontece no caso galego, sendo os anos posteriores á promulgación da Lei de normalización lingüística (1983), os anos de maior desenvolvemento de repertorios terminográficos.

No entanto, esta maior produtividade non nace exclusivamente da vontade normalizadora, de súpeto, nin *ex novo*, senón que existe previamente un colectivo de especialistas desexosos de se expresar en galego que precisa dunha terminoloxía susceptible de ser utilizada no seu labor profesional ao que se xunta a necesidade de codificar unha terminoloxía de uso corrente en textos de especialidade galegos (producidos sobre todo a partir do século XX). Existe, xa que logo, unha inquedanza previa no sector investigador e profesional que cómpre rendibilizar, ordenar e coordinar.

A historia da terminografía en Galicia é a historia de moitos investigadores e divulgadores, coma o Padre Sarmiento, que traballando sobre a nosa realidade, decátanse da inexistencia de glosarios que ilustren a súa obra e por iso xeran vocabularios complementares. O cerne é, pois, o especialista.

Os primeiros testemuños terminográficos galegos rexistrados remóntanse ao século XVIII e aparecen non coma produtos puramente terminográficos, senón coma apéndices a textos escritos as máis das veces en castelán. A temática destes textos está centrada na descrición do mundo circundante das áreas de botánica, zooloxía ou antropoloxía, alén dos estudos propiamente filolóxicos. Neses repertorios compilanse termos galegos, describíndose en castelán e coa introdución do latín, por razóns de explicación etimolóxica.

A segunda etapa comeza coa cooficialidade do galego. Comezan a elaborarse máis repertorios de modo paralelo a unha maior produción de textos ensaísticos e de investigación nesta lingua. Ao formato de apéndice compilador anterior, xúntaselle outros máis acordos coas prácticas terminográficas. De xeito que a maior parte dos produtos (60% aproximadamente) se xeran con intención de elaborar un repertorio terminográfico. Diversifícanse as temáticas, inicialmente abrindo o abano cara á recuperación do acervo terminolóxico medieval galego, sobre todo na área xurídica. A partir de 1984 prodúcese a diversificación definitiva e ven a luz traballos sobre ciencia (matemática, química etc.), tecnoloxía (arquitectura, urbanismo, informática, etc.) e ciencias sociais. Ás linguas iniciais incorpóranse outras linguas do espazo europeo, alén das outras linguas do Estado, como veremos.

O cambio de orientación no traballo terminolóxico responde a unha nova corrente na que a terminoloxía se considera unha peza fundamental para o desenvolvemento da lingua, ligada a un proceso de planificación lingüística. Seguindo a Cabré (1992:41 e ss.), a corrente terminolóxica orientada á planificación lingüística caracterízase tematicamente por entrar en todas as áreas do saber e da actividade humana, producindo diversidade de

produtos (léxicos, dicionarios, vocabularios, glosarios, etc.), sen se cinguir exclusivamente ás áreas tecnolóxicas como acontece nas correntes terminolóxicas orientadas á lingüística ou á tradución. No que respecta á metodoloxía de traballo, a autora salienta a importancia da neoloxía como medio para cubrir as lagoas terminolóxicas, fronte á compilación e á regularización que se realiza nas linguas de uso normal en textos especializados. De entre os axentes, cómpre dicir que nesta corrente ten máis importancia o lingüista ca o especialista, por se tratar de áreas de actividade máis xerais. No tocante aos produtos xerados, existe unha maior diversidade de produtos e adaptación ao posíbel usuario ca na corrente lingüística na que o destinatario é exclusivamente o técnico.

O desenvolvemento da terminoloxía galega na etapa máis recente axústase en grandes trazos a esta caracterización xeral. Nunha análise máis detallada da produción, que realizamos a seguir, veremos en qué medida se deixou ver a planificación neste proceso e até qué punto non estamos nos últimos tempos perante un cambio de orientación.

3. A PRODUCCIÓN TERMINOGRÁFICA: PREXUÍZOS E REALIDADES

Calquera que teña intención de traballar profesional ou academicamente en galego bate arreo cunha chea de prexuizos sobre a terminoloxía do galego. Non é infrecuente escoitar:

- *Non existe terminoloxía en galego*
- *O galego non serve para vehicular coñecementos especializados*
- *A terminoloxía galega é un invento*
- *Cada dicionario propón unha solución diferente para un mesmo concepto*
- *A terminoloxía que existe é pouco accesíbel*

A compilación de produtos terminográficos realizada na Sección de Lingua do Consello da Cultura Galega³ con máis de 200 repertorios racha co primeiro dos prexuizos. O problema radica, ao noso entender, na cativa difusión dos materiais non na produción, dado que moitos destes son descoñecidos mesmo para os potenciais utentes, como veremos.

Fronte ao segundo dos prexuizos, convén lembrar que non existe ningunha lingua incapacitada para expresar ningún contido (Cabré, 2002). A cuestión radica na vontade de utilizar a lingua neses ámbitos. No caso galego, coma en tantos outros de normalización lingüística (Quebec, Catalunya etc.) revelouse como un método produtivo.

Sobre as supostas «invencións» terminolóxicas do galego, cabe contrapoñer que boa parte dos repertorios terminográficos están elaborados por especialistas, o que é garantía de coherencia terminolóxica. No que respecta á parte lingüística, diremos que practicamente en todas as linguas modernas se está a realizar un esforzo neoloxizador

³ Publicada en Monteagudo e Bouzada Fernández (2003:464-492).

(lémbrese casos coma as solucións vernáculas do castelán ou catalán a *software* ou *hardware*) fronte á presión do inglés, que non precisa desta elaboración. Admitimos que no caso das linguas minorizadas é grande o traballo neolóxico, mais defendemos que esta intensidade está condicionada pola situación sociolingüística e pola proximidade da lingua que lle serve de teito.

Entendemos que a mellor maneira de contrapoñer este prexuízo é a implicación por regra xeral dos especialistas en tanto que asesores, non só en materia conceptual, mais tamén sobre as posibilidades de implantación de tal ou cal denominación.

Sobre o feito de que se propoñan denominacións diverxentes en cada fonte terminográfica, é ben certo que en moitas ocasións existen vacilacións denominativas produto do grandísimo esforzo realizado nos últimos anos polo galego e dunha indefinición de autoridade en materia terminolóxica até a creación de Termigal (que, ao parecer, conta cunha Comisión de Avaliación Terminolóxica dende 2002). Con todo, tampouco podemos obviar que nos últimos tempos se están a xerar ferramentas que poñen un pouco de luz sobre este problema con iniciativas particulares como: *Un idioma preciso* da Área de Linguaxes Especializadas (<http://www.canalciencia.com/faladoiro/index.htm>) ou a sección *Termos a debate* (<http://www.terminoloxia.org/termosadebate.htm>) da Sociedade Galega de Terminoloxía. Alén de varios foros de discusión, que sen o concurso da autoridade académica (delegada en Termigal) ofrece opinións variadas de especialistas e lingüistas. Neste apartado podemos citar a lista Terminoloxía, creada pola Sección de Lingua do Consello da Cultura Galega (<http://www.consellodacultura.org/interaccion/foros/terminoloxia.php>) que na actualidade conta con 334 subscricións, alén doutras orientadas á tradución, como Tradgal (<http://www.elistas.net/lista/tradgal>) ou as listas institucionais como a sostida pola Área de Linguaxes de Especialidade da Universidade de Santiago de Compostela (<http://www.listas.usc.es/listas/usc-lexiterm.html>) constituída principalmente por especialistas en diversas materias.

No que respecta á falta de accesibilidade dos recursos terminográficos, se ben é certo que non contamos con ningunha institución líder encargada da distribución de recursos, xurdiron a partir de mediados dos anos 90, coa extensión das novas tecnoloxías, varias iniciativas de difusión de glosarios na rede. Neste senso, temos que citar as entidades produtoras de terminoloxía máis activas, como é o caso do Servizo de Normalización Lingüística da USC (<http://www.usc.es/~snlus/vocab.htm>), ou o Seminario de Lingüística Informática da Universidade de Vigo (<http://webs.uvigo.es/sli>). Podemos tamén rexistrar algunha iniciativa compiladora, non necesariamente centrada na lingua galega, mais de grande utilidade coma *O Traductor Virtual* (<http://webs.uvigo.es/sli/virtual/titulo.htm>). A ese mesmo interese para a terminoloxía galega responde a sección de *Ligazóns* da páxina da Sociedade Galega de Terminoloxía (<http://www.terminoloxia.org/ligazons.htm>)

A produción terminolóxica galega está afectada polos mesmos prexuízos que a propia lingua. No entanto, existiron e existen iniciativas particulares e institucionais que tentan difundir unha produción descoñecida mesmo para os potenciais usuarios desta terminoloxía. O liderado dunha institución específica nesta área, como podería ser Termigal

con outras pautas de funcionamento e organización, contribuirían a desbotar os prexuízos citados, organizando a difusión de novidades terminolóxicas, formando e coordinando profesionais de servizos lingüísticos, exercendo o criterio de autoridade que a lei lle atribúe á RAG (e xa que logo, a Termigal en tanto que entidade delegada para terminoloxía), incorporando especialistas a todas as fases de elaboración e difusión etc. Bótase en falta un liderado nesta área que faga sentir seguros e mesmo orgullosos aos axentes da terminoloxía.

4. CARACTERIZACIÓN DA PRODUCCIÓN TERMINOLÓXICA GALEGA RECENTE

Pasamos pois, a caracterizar a produción terminográfica galega máis recente. As iniciativas terminolóxicas en Galicia son, á vista da compilación publicada pola Sección de Lingua do Consello da Cultura Galega, abondosas⁴. Con todo, téñase en conta que non se computa máis que a produción terminolóxica publicada. Fica fóra o traballo terminolóxico cotián de moitos dos servizos lingüísticos (servizos de normalización, unidades de tradución etc.) sen capacidade nin recursos humanos para compilar o traballo terminolóxico, pénsese na inxente produción do Servizo do *Diario Oficial de Galicia* ou dos lingüistas dos medios de comunicación públicos e privados, por exemplo.

Neste apartado debuxamos unha breve panorámica da produción terminográfica editada na etapa de maior desenvolvemento en Galicia, tomamos como referencia a data de 1984. Atenderemos aos seguintes aspectos: o ritmo de produción, o perfil do autor, as áreas temáticas cultivadas, as linguas de traballo e a forma e soporte do traballo. A selección destes puntos (e non outros⁵) e a visión xeral ofrecida aquí obedecen á perspectiva panorámica deste relatorio, con isto pretendemos indicar algunhas claves a prol da mellora do proceso de elaboración do corpus terminolóxico galego, sen entrarmos na calidade dos devanditos repertorios, sobre o que reflexionaremos en traballos posteriores.

Aínda sendo un período produtivo se o comparamos con épocas anteriores, a frecuencia de edición de obras segue un ritmo bastante irregular. A media de produción neste período é de 5,17 repertorios por ano, con anos sen produción (1985) ou moi escasa (1 repertorio en 1984, 1987 ou 1990) e anos especialmente prósperos (1988 ou 1997 con 11 e 12 obras publicadas respectivamente), pero sen ningún tipo de constante nin planificación e cunha traxectoria desigual.

É especialmente inestábel o período inicial entre 1984 e 1992, a partir de 1993 percíbese un ritmo irregular, mais cun limiar de produción mínimo consolidado de 5 repertorios por ano, tendencia asentada nos últimos anos Os anos de maior produción non son agrupábeis, pois esta maior produción pódese deber a un editor prolífico, como

⁴ Publicada en Monteagudo e Bouzada Fernández (2003:464-492).

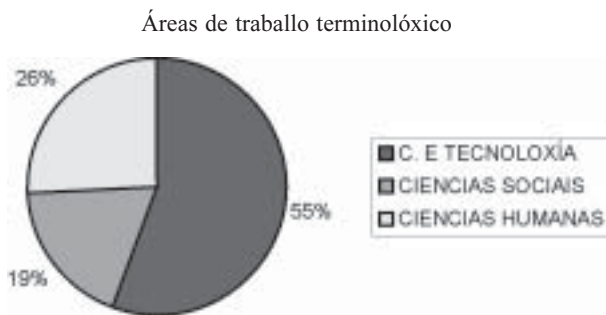
⁵ Xa tratados noutra análise da terminografía galega en Rodríguez Río (1996:35-74).

aconteceu en 1988 coa Dirección Xeral de Política Lingüística (en adiante, DXPL) que se incorpora nese ano á actividade terminolóxica (con 7 obras das 11 publicadas) ou coa Facultade de Tradución en 1999 (con 5 das 10 obras producidas⁶ dese ano); ou ben á simple confluencia de produtores, como acontece en 1997 (con 12 obras publicadas por 10 editores distintos). Así pois, a produción terminolóxica galega destes últimos anos non responde cuantitativamente a ningunha constante.

En canto ao perfil do autor de traballos terminográficos, temos que dicir que nunha ollada á lista de recursos terminográficos percibimos a inexistencia de equipos de traballo terminolóxico estábeis, tendo autorías diferentes un 84,88% dos traballos.

Como é esperábel na corrente planificadora na que se inscribe este desenvolvemento terminolóxico, o perfil maioritario do autor é o dun equipo de lingüistas, especialistas en lingua galega que desenvolve o seu traballo profesional no ámbito dunha institución á fronte dun servizo lingüístico ou no ámbito académico. Ademais, existen outros perfís de terminólogos, aínda que de recente incorporación, que son os/as licenciandos/as en Tradución que realizan memorias de fin de carreira ou publican algún artigo especializado nalgún campo concreto da terminoloxía. O terceiro dos perfís de autor é o dunha persoa especialista nunha determinada área de coñecemento que, apoiado ou non por un lingüista, acomete a realización dun repertorio terminográfico nesa área. A escolla dun tipo ou outro de autor coincide, ás veces, co perfil requirido pola entidade editora ou promotora no momento, estando o perfil do lingüista máis vinculado á DXPL ou, en menor medida, ao CIRP e a determinadas publicacións periódicas (*Verba, Cadernos de Lingua*), o do especialista aos SNL das universidades galegas, a determinadas publicacións especializadas e ao ámbito profesional; e, por último, o do tradutor á titulación de Tradución e Interpretación da Universidade de Vigo e á publicación periódica especializada nesa área (*Viceversa*).

No tocante ás áreas temáticas a tendencia xeral é un maior cultivo das ciencias e a tecnoloxía ca o das ciencias humanas ou sociais como evidencia o seguinte cadro:

⁶ A produción da Facultade de Tradución e Filoloxía da Universidade de Vigo está constituída por proxectos fin de carreira que permanecen inéditos na súa case totalidade. Pódese acceder a eles para os efectos de consulta en sala na Biblioteca da citada Facultade.

Non existen diferenzas significativas no que se refire á relación tipo de editor e tipo de área cultivada, e o máis significativo é quizais que as áreas científicas ou técnicas son as máis solicitadas. Pola súa banda, as ciencias sociais e humanas foron maioritariamente materia de cultivo das institucións e do ámbito académico e foi inferior a iniciativa privada ou a profesional nestas áreas; no que respecta aos servizos lingüísticos, estes presentan unha constante no interese polos tres tipos de áreas de coñecemento.

Á vista das copiosa compilación de produtos terminográficos, cabería pensar que xa están resoltas todas as necesidades terminolóxicas do país. Afondándonos máis na temática, cómpre sinalar que se percibe un grande avance na diversificación de materias nas dúas últimas décadas, mais non se pode nesta altura afirmar que estean cubertas todas as áreas de coñecemento do galego, nin moito menos todas as necesidades terminolóxicas de cada área. Rexístranse carencias nalgunhas áreas de coñecemento e tamén nalgunhas disciplinas de grande interese ou de especial tratamento en Galicia, o que resulta revelador dunha falta de conexión entre as necesidades reais e o traballo desenvolvido até o momento.

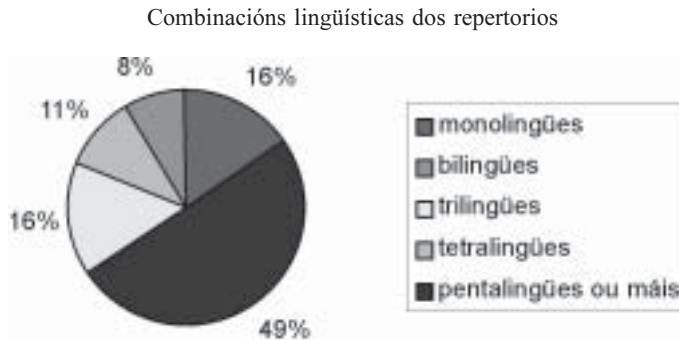
Podemos resumir as carencias nos seguintes puntos:

- Determinadas áreas de coñecemento non son obxecto de atención terminográfica, malia a gozaren de implantación no país no ámbito académico ou no industrial, é o caso das ciencias do medio, de calquera da enxeñaría, da gandaría etc. No ámbito das ciencias sociais detéctanse lagoas en áreas como a politoloxía, a socioloxía ou servizos sociais e nas ciencias humanas en filosofía, ética ou relixión, en determinadas artes como escultura, pintura e teatro, en filoloxía, lecer ou en hostalaría. Noutros casos o tratamento terminográfico desas áreas é moi cativo e atomizado, o que non se corresponde coas necesidades e coa implantación da materia como acontece no caso da mecánica ou da pesca.
- En moitos casos non existe unha obra específica para cada área de coñecemento, senón unha obra xeral para varias das grandes áreas de coñecemento. Por exemplo, como aconteceu até hai ben pouco tempo coa física, a química e as matemáticas que só tiveron un repertorio xenérico común ás tres disciplinas (Santamarina e González 1988).
- Ou pola contra, non existe unha obra xenérica para unha área de coñecemento pero si para as súas subespecialidades específicas. Por exemplo, no caso da etnografía, existindo obras parciais, non existe unha obra xenérica, malia a revestir unha grande importancia e tratamento na nosa cultura.
- Noutras ocasións, o tratamento das áreas adoita ser demasiado xeral e hai unha tendencia a non atender a determinadas subespecialidades como acontece por exemplo coas inexploradas sanidade, bioloxía, veterinaria ou case todas as especialidades médicas (oftalmoloxía, tocoloxía, psiquiatría, ortopedia, obstetricia, xinecoloxía, pediatría, xeriatría etc.). De entre as ciencias sociais podemos pór como exemplo a contabilidade e de entre as humanas a numismática, a decoración, a artesanía, a fotografía, as audiovisuais ou o turismo.

En definitiva, nesta breve panorámica percibimos claramente unha descompensación da produción terminográfica por áreas de coñecemento, así como por subespecialidades. Non existe un desenvolvemento básico uniforme de todas as áreas temáticas nin unha planificación previa que dea prioridade con algún criterio (a maior demanda no país, xerarquía temática, interese dos posibles usuarios, materias implantadas no ensino universitario, existencia dun corpus de especialidade expresado en lingua galega etc.) a produción das subespecialidades nestas dúas décadas de traballo, coa honrosa excepción dos glosarios xerados ao abeiro dos servizos lingüísticos universitarios que editan glosarios das titulacións implantadas, sen cubrir aínda o abano completo de especialización.

As linguas de traballo terminográfico⁷ son poucas no que se refire a número, sendo o produto máis frecuente os repertorios bilingües, principalmente orientados á tradución do castelán para o galego. Tamén existe unha frecuencia elevada de repertorios exclusivamente en galego.

Ademais destas dúas linguas detectamos a presenza doutras:

- O latín só está presente en traballos de corte etimoloxista (ciencias naturais, botánica etc.) e en case toda a produción previa ao ano 1984, por ser traballo de especialista erudito na materia (por ex., as obras de botánica ou de zooloxía).
- A introdución das outras linguas peninsulares minorizadas é un feito minoritario (7 casos) que comeza en 1986 e case sempre en repertorios publicados fóra de Galicia, é dicir, a instancias de editores doutras comunidades lingüísticas (ICONA, El Boecillo, Luna, Gredos, Sociedad Española de Bioquímica Clínica y Patología Molecular, colaboración entre Termigal e CINDOC).

⁷ Entendemos por tales as linguas que se plasman no produto terminográfico final, con independencia de que se teñan en conta outras linguas no traballo terminográfico previo.

- A introdución de linguas doutros países europeos comeza dentro da produción xerada en Galicia de modo tímido en 1988 coa incorporación dunha terceira lingua (francés: 1988, portugués: 1989, inglés: 1990, o alemán: 1997 ou o ruso 1997 etc.), sendo o inglés a terceira lingua utilizada en máis ocasións. A situación cambia a partir de 1997 cun cambio de orientación ao aparecer como produtor un novo colectivo: o dos/as licenciandos/as en Tradución e Interpretación. Estes adoitan incluír como mínimo unha terceira lingua (inglés ou francés) cando non elaboran repertorios tetra, pentalingües ou de máis linguas, do mesmo xeito que acontece coas obras producidas por *Termigal* na súa cativa andaina ou na colaboración con outras entidades que supuxo a incorporación doutras linguas europeas como o romanés, o friulano, o corso, o sardo, o occitano máis recentemente en proxectos da Rede Panlatina de Terminoloxía (Realiter) coa colaboración en Galicia de grupos institucionais ou iniciativas particulares.

Poderíamos distinguir etapas na produción de repertorios en Galicia segundo a data de aparición das combinacións lingüísticas. Así pois, unha primeira etapa de produción de léxicos monolingües ou bilingües vai até 1988. A segunda etapa con máis linguas comeza a fins dos anos 80. O primeiro repertorio trilingüe (gal., cast., fr.) aparece en 1988, aínda que é un feito minoritario fronte á tendencia maioritaria á elaboración de repertorios bilingües castelán-galego. A aparición dunha terceira lingua é máis frecuente na década dos 90. O primeiro repertorio tetralingüe data de 1993 (gal., cast., ing., pt.) e o primeiro pentalingüe data de 1997 (gal., pt., al., ing., cast.).

En liñas xerais, no que respecta ás linguas de publicación hai que sinalar que existe un paralelismo evidente entre as combinacións lingüísticas e o mercado da tradución⁸ cun predominio da combinación castelán/galego e unha menor presenza doutras linguas, e tamén un serodio desenvolvemento de combinacións plurilingües.

Esta ausencia de linguas diferentes do galego e o castelán é unha constante tamén no panorama lexicográfico galego, como se reflicte na escaseza de dicionarios galegos bilingües con linguas distintas do castelán. Este perfil de obras responde, dunha banda, a unha dependencia formal do galego fronte ao castelán e, doutra, á corrente normalizadora na que se insire a nosa elaboración terminolóxica. Nese sentido, resulta significativo o feito de que o primeiro repertorio terminográfico plurilingüe que non presenta o castelán como lingua de publicación é de 1996, sendo unha liña que máis tarde se asentou nas memorias de fin de carreira de Tradución como resultado dunha formación académica con itinerarios de formación separados ao escoller o alumnado entre galego ou castelán como lingua A.

Asistimos pois, a un cambio de orientación. Esta nova orientación presenta algúns trazos da corrente de elaboración terminolóxica denominada traducional e significou: 1.

⁸ Mercado copado nun 50% pola tradución do castelán ao galego segundo se pode comprobar nos sucesivos informes editados polo Ministerio de Cultura co título *Panorámica da edición do libro en España*.

unha menor dependencia do castelán como lingua de expresión de contidos especializados, 2. a introdución doutras linguas como o francés, o inglés, o alemán, o ruso etc. e 3. que se evidenciase a necesidade de apoiar publicamente as solucións galegas con outras linguas nos produtos terminográficos, alén do castelán. En definitiva, esta diversificación lingüística camiña cara a unha maior profesionalización da elaboración terminolóxica en Galicia. A única peza que cabe poñer a esta nova produción é o problema da escasa difusión dos proxectos fin de carreira da Facultade⁹.

No que se refire aos aspectos formais dos repertorios os produtos xerados responden a unha grande diversidade de formatos, como dixemos cando caracterizamos a corrente normalizadora. Así pois, na compilación inicial están rexistrados: dípticos, folletos, artigos en revistas de especialista, en revistas lingüísticas, artigos en volumes colectivos, anexos en monografías especializadas noutras materias, guías, monografías, traballos de investigación, ademais de obras con formato lexicográfico como glosarios, léxicos, vocabularios, dicionarios etc. Esta diversidade de formatos é algo inferior na produción posterior que se limita aos formatos comúns dos produtos terminográficos.

A estrutura dos traballos é maioritariamente a lista de palabras sen definición con equivalencias noutra lingua, que adoita ser o castelán. Esta concepción é a predominante en toda a produción e está, ao noso ver, claramente condicionada polas súas funcións e polos seus destinatarios, pois moitos destes traballos (polo menos os da DXPL) xorden co obxectivo xenérico de normalizar o uso da lingua fronte ao castelán nunha área de coñecemento determinada, e os seus destinatarios son o público xeral, a sociedade. Outro condicionante que favorece este tipo de produción é o feito de se tratar de repertorios elaborados principalmente por especialistas en lingua, cun escaso concurso moitas das veces da figura do especialista máis proclive á inclusión doutras informacións de orde conceptual como as definicións, de feito, non atopamos dicionarios terminográficos con definicións até 1993.

O soporte é principalmente o papel aínda que por veces tamén se inclúe o formato informático como dobre opción. Nos últimos anos aumentou a edición electrónica destes materiais como se pode ver por exemplo na compilación de Ligazóns da páxina da SGaT antes citada, por ser esta máis económica e accesíbel, non así na edición privada.

Con todo, botamos en falta a recolleita, en formato electrónico, e tamén a avaliación da terminoloxía xerada nos anos 80 e 90. Unha boa maneira de presentar esta información podería ser preparar un banco de datos terminolóxicos nos que se recollese todas as variantes denominativas de cada concepto, documentando as fontes e propondo índices de fiabilidade. Cóstanos que se está a traballar nun proxecto semellante dende o Servizo de Normalización Lingüística da USC e que xa viu a luz para esa comunidade universitaria (proxecto LEXITERM).

⁹ Até o momento só se publicaron entregas parciais nos primeiros números da revista *Viceversa* e só existe un publicado por Termigal. Só se pode acceder á totalidade deles no servizo de consulta na Biblioteca da FFT da U. de Vigo e a algúns deles na rede en páxinas creadas por iniciativa privada.

5. CONCLUSIÓNS PARCIAIS

Á vista da produción terminográfica galega cabe concluír que o salto cuantitativo e cualitativo a partir da cooficialidade con respecto ao anterior é espectacular. No que se refire ao volume de obras desenvolveuse unha produción terminográfica de frecuencia anual (inexistente até o momento) e que, ademais, supera as 3 obras/ano no período 1975 en diante. O ritmo ascendente conséntase no incremento do termo medio (5 obras/ano) se computamos a produción dende 1983 até os nosos días. Outro índice ascendente é a consolidación na última década dun limiar mínimo de produción anual de máis de 5 obras/ano, cunha media algo máis elevada. No aspecto cualitativo a diferenza con períodos anteriores provén da profesionalización desta tarefa na medida en que se elaboran por primeira vez algúns produtos con fins exclusivamente terminográficos e asistimos, asemade, á diversificación do perfil do autor, abrindo campo de actuación a diversos axentes; así mesmo, tamén se amplían as áreas de coñecemento que se tratan, o número de linguas de edición de modo considerábel e a estrutura e o soporte, aínda que estes últimos en menor medida.

Con todo, convén matizar todos estes logros e procurar vías alternativas para un desenvolvemento futuro aínda maior. Así, cuantitativamente é moi apreciábel o enorme esforzo acometido, mais sería conveniente non só consolidar un termo medio de produción ou un número mínimo de produtos por ano, senón tamén un ritmo regular baseado na constitución de equipos investigadores estábeis cunha produción anual planificada tamén estábel.

Ademais, a profesionalización da materia atinxe igualmente á creación dunha infraestrutura investigadora con lingüistas ou tradutores formados en terminoloxía *ad hoc* en colaboración necesariamente con equipos de especialistas, reservando os técnicos de normalización para a colaboración puntual e, sobre todo, para a difusión desa terminoloxía, asesorando en aspectos como a estrutura ou o soporte segundo o público ao que se dirixa. Pola súa banda, o especialista cubriría unha función de asesoramento técnico na documentación, na definición conceptual e é o informante óptimo sobre as condicións e as probabilidades de implantación do termo en medio especializado.

Esta infraestrutura podería tamén asumir o labor de planificación metodolóxica e temática de maneira que se corrixa as descompensacións actuais actuando non só segundo os criterios de oferta de produtos, senón tamén segundo as necesidades, os sectores estratéxicos máis vinculados ao país etc. Igualmente, sería conveniente a introdución das linguas occidentais da contorna de modo sistemático en repertorios e áreas temáticas nas que fose necesario por razón de mercado e que non contasen con estas equivalencias por razón da época (ou mellor, a moda da época) na que foron producidos. Con esta diversificación incardinárase a nosa produción terminográfica tamén na corrente traducional (alén da planificadora) abrindo unha fiestra ao contorno plurilingüe europeo, na que o galego non se presente de modo subsidiario e teña a mesma consideración ca outras linguas.

En definitiva, apréciase unha produción desvinculada do proceso de codificación da lingua (máis planificado, con criterios explícitos, autoridades na materia e modos de

difusión...) e coincidente no tempo coa actuación sobre status da lingua, pero non de forma totalmente coordinada. A seguir, incluímos unha visión sociocultural da terminoloxía que vincula a elaboración do corpus e a elaboración do status e que consideramos pertinente no desenvolvemento terminolóxico dunha lingua minorizada como é o galego.

6. TERMINOLOXÍA E PLANIFICACIÓN LINGÜÍSTICA

Xa vimos que existen multiplicidade de glosarios en múltiples soportes e formatos. Mais a grande pregunta é se estes satisfán as necesidades dos utentes da lingua en ámbito especializado.

Se o obxectivo final é implantar terminoloxías galegas no ámbito científico, hai que tomar como obxectivo satisfacer a comunidade científica e profesional que potencialmente usará estas terminoloxías. Neste sentido, imponse unha avaliación de recursos existentes, unha planificación de necesidades máis urxentes, unha definición de formatos para cada tipo de usuario, a codificación metodolóxica destes produtos de acordo con parámetros internacionais, a colaboración do posíbel usuario do produto e, sobre todo, unha acción coordinada.

Igualmente entendemos que non abonda coa elaboración de produtos, senón que cómpre asumir outras funcións relacionadas coa terminoloxía nos seus aspectos técnico e social.

Apuntamos a seguir cales son estas funcións. Con todo, cremos que é importante igualmente a creación dunha rede social que implique terminólogos e especialistas e, para iso, propomos reforzar esa comunidade dende iniciativas como a Sociedade Galega de Terminoloxía.

Os procesos de normalización lingüística teñen como obxectivo principal facer que, nunha situación de conflito entre dúas linguas e nun determinado espazo, a lingua minorizada se estenda a novos ámbitos de xeito que o seu uso se converta nun feito «normal». Para conseguir tal obxectivo non abonda coa simple vontade planificadora de estender o uso desa lingua, senón que deberá estar dotada estruturalmente dos elementos necesarios para poder ser utilizada neses ámbitos con total satisfacción e respondendo a todas as necesidades comunicativas. Ou dito en palabras de Marí (1996:12), a planificación lingüística ben entendida consiste en introducir un conxunto sistemático de cambios nun conxunto de procesos previamente existentes, que comprenden non só a pura elaboración da lingua senón tamén unha estratexia comunicativa conducente á súa difusión e implantación.

Dentro da planificación lingüística os usos especializados ocupan un papel importante pois, parafraseando a Cabré (1999:34), unha lingua sen terminoloxía propia non pode ser no mundo actual unha lingua de cultura e, ademais, relegala aos usos informais é un primeiro paso cara á súa desaparición. Así pois, nos procesos de planificación lingüística (seguindo o esquema de Haugen) a modernización terminolóxica dunha lingua minorizada fai parte do proceso de elaboración do corpus da lingua e, polo tanto, debe estar suxeita

igualmente a planificación. Isto quere dicir, que partindo dunha situación explícita, deben proporse uns obxectivos concretos para acadar nun tempo limitado, cunhas canles de difusión e uns recursos de implantación axeitados e cunha normativa específica que favoreza a elaboración e a difusión desa terminoloxía imprescindíbel para a extensión da lingua.

Parece evidente que a xestión dunha situación na que existe un conflito lingüístico está condicionada polas características concretas do espazo no que se produce e polos seus obxectivos de política lingüística. Partindo de comunidades nas que se pretende a normalización plena dunha lingua minorizada é imprescindíbel, en opinión dos especialistas, acometer un plan de normalización da terminoloxía. Sen existir un modelo único de plan, pois ha de se adaptar ás características concretas da comunidade e aos recursos dispoñíbeis, existen seis actividades fundamentais nun plan de normalización da terminoloxía segundo Auger (1988) recollidas tamén por Cabré (1999:311)¹⁰:

- a) a investigación, entendida como descrición da situación de feito e compilación dos datos necesarios para abordala
- b) a normalización co obxectivo de fixar formas de referencia
- c) a difusión da terminoloxía normalizada por diferentes vías e soportes
- d) a implantación da terminoloxía no medio de traballo
- e) a avaliación do proceso anterior
- f) a actualización permanente da terminoloxía

A estas actividades cabería sumar unha reflexión sobre outras dúas cuestións de interese na organización da terminoloxía (Cabré 1992:46) que son: g) a propia planificación e a h) a formación.

Esta autora, sen establecer un modelo fixo de organización, considera fundamental un reparto de tarefas entre os distintos axentes que resumimos no seguinte cadro:

ACTIVIDADE	AXENTE
a) investigación	organismos profesionais de medio especializado e reforzados con lingüistas profesionais
b) normalización	organismos institucionais ou institucionalizados que representen o colectivo académico e o profesional
c) difusión	organizada en rede, pero centralizada
d) implantación	organismos administrativos que xestionan aspectos lingüísticos da sociedade
e) avaliación	organismos administrativos que xestionan aspectos lingüísticos da sociedade
f) actualización	organismos profesionais de medio especializado e reforzados con lingüistas profesionais

Elaboración propia a partir de Cabré (1999:311 e ss.)

¹⁰ Tamén recollido en Lamuela e Monteagudo (1996:293).

Así pois a terminoloxía é unha tarefa compartida entre varios axentes, imprescindíbeis nunha boa xestión, pero non todos eles teñen a mesma responsabilidade no proceso. O papel director desta xestión debe recaer nunha entidade especializada en terminoloxía que asuma os labores de coordinación e de planificación do proceso. En canto á outra das funcións complementarias citadas (a formación) esta debe recaer no colectivo académico e no centro especializado da xestión terminolóxica, segundo o nivel de formación e o seu destinatario.

7. A TERMINOLOXÍA NO *PLAN XERAL DE NORMALIZACIÓN DA LINGUA GALEGA* (2004)

Logo da celebración dos vinte anos de vixencia da Lei de normalización lingüística galega, o goberno anunciou a elaboración do PXNLG que estaba xa previsto na citada lei. Así pois, estamos perante unha planificación baseada nos principios básicos da LNL, mais que chega moito tempo despois da súa promulgación. Igualmente serodía é a organización da xestión terminolóxica en Galicia, como xa afirmamos en traballos anteriores (Galanes, 2003), veremos máis adiante os condicionamentos desta circunstancia.

O PXNLG é unha ferramenta que se elaborou e aprobou no Parlamento o pasado 22 de setembro de 2004 por unanimidade. Este plan está estruturado en tres sectores transversais: dereitos lingüísticos, novas tecnoloxías e implementación do corpus; e sete sectores verticais ou ámbitos de actuación (1. Administración, 2. Educación, familia e mocidade, 3. Medios de comunicación e industrias culturais; 4. Economía; 5. Sanidade; 6. Sociedade; 7. Proxección exterior da lingua). Estes sectores subdivídense en subsectores ou áreas de actuación¹¹. En liñas xerais, os principios e a estrutura deste plan en sectores de actividade recolle a dos títulos da citada lei e aínda engade algún outro máis, o que resulta positivo, sobre todo pola concreción de medidas de actuación en áreas até o de agora menos atendidas.

Para cada un dos sectores verticais establécese un diagnóstico, uns obxectivos de sector e uns obxectivos para cada un dos subsectores aplicados de xeito sistemático. Neste documento fanse explícitos no diagnóstico os puntos fortes e febles de cada sector, establécese un obxectivos que marcan os criterios de actuación e propóñense unha serie de medidas planificadoras.

O valor do plan derívase non só de tratar a materia lingüística dende un punto de vista global, senón da aplicación dun método sistemático para a actuación planificadora que, ademais, considera a interacción entre o desenvolvemento do corpus e do status e, implicitamente, emite un xuízo sobre a política executada até o momento. Aspectos todos eles practicamente inéditos até o Plan.

¹¹ Citados na páxina 44 do PXNLG.

Por todo iso parécenos fundamental o estudo da terminoloxía no plan, porque nos vai dar información non só sobre a importancia que se lle dá a esta materia na planificación, senón que vai funcionar a xeito de avaliación do camiño andado. Doutra banda, tamén nos servirá para comprobar se se cumpre o pretendido equilibrio entre áreas que emana dos presupostos teóricos do plan.

Para o primeiro dos obxectivos enunciados é interesante estudar o diagnóstico sobre a saúde da lingua que figura no comezo do plan e, sobre todo, o sector transversal chamado «implementación do corpus»; para o segundo dos obxectivos imos analizar a presenza da terminoloxía no diagnóstico de cada sector; e por último, para acometer o último obxectivo, centrarémonos na análise das medidas de acción terminolóxica nos sectores e nos subsectores seguindo o modelo de Auguer e Cabré citado no apartado anterior.

7.1. A TERMINOLOXÍA NO DIAGNÓSTICO INICIAL E NOS OBXECTIVOS XERAIS DO PXNLG

O PXNLG inclúe, ademais de dous limiares e unha presentación inicial, un primeiro capítulo denominado «Notas para un diagnóstico da saúde da lingua galega». Este capítulo recolle a opinión que, sobre a lingua galega e a súa situación, emitiron 959 persoas representativas consultadas para o efecto. Neste apartado figuran de modo sistemático os puntos fortes e febles sobre a materia e dos que se parte para marcar obxectivos do plan. Estabelecéronse, ademais, subapartados como: realidades constantes, actitudes constantes, innovacións consolidadas e efectos firmes.

Neste diagnóstico inicial non se fai ningunha alusión á terminoloxía ou ao desenvolvemento do corpus da lingua nos anos precedentes, contrariamente ao que acontece con outros sectores «transversais».

Pola súa banda, figura de entre os 5 obxectivos xerais do plan (PXNLG:39) implicitamente recollido no quinto obxectivo como «Dotar o galego dos recursos lingüísticos e técnicos necesarios que o capaciten para vehicular a vida moderna». Este obxectivo concrétese de modo máis explícito nos obxectivos xerais do sector transversal «Implementación do corpus»(PXNLG:43) enunciado como

«Por ao alcance dos cidadáns e dos sectores profesionais os medios formativos, didácticos, técnicos, lingüísticos e terminolóxicos suficientes para que lles aseguren unha completa capacitación lingüística e un emprego doado do galego nas súas actividades persoais e profesionais»¹²

Esta materia non está presente en ningún dos obxectivos de sector vertical, onde o desenvolvemento terminolóxico aparece recollido noutros apartados, mais non no de obxectivos, o que evidencia a condición de «ferramenta» e non de fin en si mesmo desta tarefa.

¹² O subliñado é noso.

En definitiva, nin a terminoloxía, nin as linguas de especialidade están previstas no plan na diagnose de inicio, están implícitas nos obxectivos xerais e só presentes no sector transversal e nalgúns dos sectores verticais aínda que de xeito desigual como veremos. Isto é, non se considera unha materia importante no estado da situación da lingua, o que si acontece cos outros sectores transversais.

7.2. A IMPLEMENTACIÓN DO CORPUS DA LINGUA E AS MEDIDAS DOS SECTORES VERTICAIS

No que se refire ao sector transversal «implementación do corpus», convén precisar de inicio que neste sector se identifica o corpus da lingua coa terminoloxía. Cremos que a denominada «implementación do corpus» ten que ter en conta as linguas de especialidade non só como un fenómeno puramente terminolóxico. Dende a perspectiva da Lingüística aplicada, defendemos, seguindo moitos outros autores (Hoffman, Kocourek, Cabré etc.), que as linguas de especialidade presentan especificidades non só no plano terminolóxico, e de xeito moi marcado, mais tamén no plano morfolóxico, sintáctico e sobre todo no textual, que non se atenden neste enunciado.

Centrándonos no sector, non se analizan os evidentes avances en materia terminolóxica e tampouco se sinalan puntos fortes ou febles. Quizais os únicos sinais son insinuacións do tipo:

- «Non podemos negar que neste aspecto a situación mellorou considerablemente. Hoxe contamos con vocabularios e con materiais» (PXNLG:51)
- «é necesaria unha elaboración sistemática dos recursos terminolóxicos de cada sector e de cara área, que cubran dunha maneira folgada as necesidades coas que os usuarios se van topar» (PXNLG: 51), o que logo non se materializa na análise por sectores.
- «Debe existir un material de referencia fiable» (PXNLG: 51).

De modo máis claro e, a propósito dos repertorios editados, afirmase que estes materiais:

- «carecen do rigor esixible e isto crea desorientación e confusión» (PXNLG:52).

En definitiva, neste sector non se realiza diagnóstico ningún, senón que se dan unhas pinceladas da situación de partida.

Unha das principais obxeccións que facer a este apartado é que non se ocupa, polo menos explicitamente, de propoñer unha infraestrutura de xestión terminolóxica necesaria para acometer os obxectivos propostos. En efecto, salientándose especificamente o papel do Servizo Galego de Terminoloxía, como ben sinalou Monteagudo (2004:14). Entendemos que se desaproveita a ocasión neste ou noutro apartado de propoñer non só «potenciar o TERMIGAL» (PXNLG:52), ou «dotar de máis medios o servizo de consultas do TERMIGAL» (PXNLG: 52), senón precisar liñas de colaboración con outros colectivos elaboradores de terminoloxía, por exemplo centros

de investigación e departamentos universitarios, asociacións profesionais, entidades educativas, editoras, servizos de tradución institucional, ou entidades privadas que prestan servizos lingüísticos. Estas entidades non só están previstas no modelo xestión de Auger (1988), senón que de feito foron e son os principais elaboradores de repertorios terminográficos.

Doutra banda, tampouco aproveita a ocasión para establecer áreas de xestión na organización do propio Termigal, alén do servizo de consultas. Non se teñen en conta outros servizos fundamentais como o servizo de formación, de investigación terminolóxica sistemática, servizo de xestión de datos terminolóxicos, servizo de normalización ou harmonización terminolóxica ou o servizo de documentación. Non se organiza en departamentos nin se establecen xerarquías na institución, e non se prevé máis acción que a elaboración terminolóxica, sobre todo o traballo puntual baixo consulta.

O desenvolvemento desta infraestrutura é fundamental para cubrir as funcións imprescindíbeis para unha boa xestión terminolóxica, segundo o modelo mencionado anteriormente.

Indo por partes:

a) investigación:

A investigación terminolóxica que se recolle no plan só atende á investigación co presuposto. «elaboración sistemática dos recursos terminolóxicos de cada sector e de cada área» (PXNLG: 51). Cremos que este é máis un obxectivo ca unha medida e para acometer ese obxectivo cómpre, entre outras cousas, formar o persoal que elabora os recursos, coordinar a actuación entre Termigal e outros produtores de terminoloxía creando unha rede de unidades lingüísticas en todos os ámbitos de actuación e promover a constitución de equipos de investigación aplicada estábeis, tal como acontece noutras administracións.

Doutra banda, nada se cita da investigación teórica, moi escasa na actualidade e que entendemos que se debera potenciar, por ser a base para a investigación aplicada e mesmo para difundir a investigación realizada noutros lugares. Cremos que habería que potenciala nos programas de formación superior, nos programas de investigación, na promoción de grupos de investigación especializados e de publicacións científicas específicas.

No que se refire aos sectores verticais, temos que dicir que agás no caso do sector consagrado á Economía, en todos os sectores se recoñecen carencias de materiais terminolóxicos ou se propoñen a elaboración de recursos (excepción feita tamén do sector de Proxección exterior da lingua, área para a que conviría máis centrar os esforzos en crear recursos lexicográficos bilingües ou multilingües, co galego como lingua de traballo). A demanda de recursos terminográficos nos sectores verticais de modo tan xeral, pode implicar que os profesionais non perciben que os repertorios existentes satisfagan as súas necesidades, ou ben que descoñecen a existencia de repertorios (o que quedou

amplamente demostrado en Rodríguez Río 2003)¹³. Resulta igualmente rechamante que os especialistas da área de Sanidade descoñezan a publicación do *Diccionario Galego de Termos Médicos* editado en 2002, que eles sitúan como material de próxima publicación (!) (PXNLG: 168) no texto do PXNL elaborado ao longo de 2004¹⁴.

En resumo, é importante atender a demanda de produtos terminográficos dos potenciais usuarios da lingua e tamén establecer canles estábeis de difusión da información sobre estas publicacións, para poder difundir en medio especializado as propostas.

b) normalización:

O plan é tallante cando fai alusión á necesidade dun material de referencia fiable e cando afirma que é necesario que a terminoloxía e as linguas de especialidade «sexa supervisada por unha institución fiable que unifique as solucións e que xere confianza entre os usuarios», para, a seguir, afirmar que esa atribución lle corresponde á RAG que fai descansar esa potestade en Termigal.

Concordamos plenamente co exposto e, nese sentido, propomos reforzar a Comisión de Validación Terminolóxica xa existente en Termigal, aínda que non moi coñecida, nin citada no PXNL. Tamén propomos a creación dun banco de datos que difunda as entradas con todas as súas variantes, con marcas de uso e de recomendación e tamén a edición de boletíns de oficialización que difundan as novidades terminolóxicas, ou a súa difusión a través do DOG, como se fai coa toponimia, ou nos boletíns oficiais de Catalunya e Quebec, por exemplo.

c) difusión:

Pártese de que a terminoloxía carece de sentido se non chega con fluidez aos seus destinatarios, polo que no PXNLG se propón crear canles de distribución e implantación da terminoloxía que sexan eficaces como elaborar vocabularios sistemáticos plurilingües, elaborar folletos específicos con vocabularios máis reducidos, incorporar o léxico ás ferramentas e aos programas informáticos máis habituais e elaborar modelos de documentación de circulación frecuente en lingua galega (PXNLG: 52).

Destas medidas concretas xulgamos que son as dúas últimas as que máis inciden na difusión da terminoloxía. No que respecta á diversificación de formatos cremos que é imprescindible, mais ciframos as posibilidades de difusión no modo

¹³ Nese traballo que toma como base unha enquisa dirixida a potenciais usuarios desa terminoloxía realizada no ano 1998, o 73,5% das persoas entrevistadas afirma *coñecer menos de 10 repertorios* do centenar deles existentes nese momento.

¹⁴ O que evidencia, unha vez máis, a deficiente difusión dos materiais.

de distribuír eses repertorios en medio especializado e non na simple elaboración. Así pois, parécenos que ten moita máis incidencia a prol da difusión a publicación oficial da terminoloxía validada, a creación dunha rede institucional de unidades lingüísticas para difusión de innovacións e a coordinación de servizos lingüísticos, pois actualmente moitos deles descoñecen que formas son oficiais e cales non. A difusión de información debe descansar nun mecanismo de distribución e non só no saturado servizo de consultas de Termigal. No que se refire aos ámbitos de actuación a difusión da terminoloxía é a grande preocupación en todos eles. Nalgúns dos casos reproducése a indefinición que vimos no sector transversal, como acontece no sector 2 (Educación, familia e mocidade) con enunciados do tipo: «Difundir polas canles axeitadas a terminoloxía...» (PXNLG: 97). Noutros casos, como na Sanidade, cunha aposta moito máis definida que propón non só convenios con servizos, colexios profesionais e organismos especializados para a elaboración e a difusión de materiais terminográficos, mais tamén a difusión da terminoloxía en contexto na formación de terceiro ciclo, na formación continua de traballadores/as etc. A difusión é un dos grandes problemas no que coinciden practicamente os especialistas de todas as áreas, por iso nos parece fundamental avanzar na organización estrutural non só do Centro de terminoloxía, senón na imbricación co sector profesional e docente, alén da relación con outras unidades elaboradoras de terminoloxía para que cristalice unha infraestrutura de difusión da información que tan laboriosamente produce, o que non se cita por ningures no PXNL.

d) implantación

A penas se trata a implantación no sector transversal, aínda que si se enuncia como obxectivo (PXNLG:52). Para esta cuestión propomos que se implique os usuarios reais na elaboración dos produtos e na súa difusión con presentación, distribución gratuíta, enlaces e publicidade nas páxinas de entidades especializadas etc. Pola contra, esta difusión en medio especializado, base da implantación, está presente en boa parte dos sectores, isto é, existe unha demanda por parte dos especialistas. Observamos isto de modo paradigmático no sector de Sanidade con propostas sistemáticas que favorecen a implantación e tamén, aínda que non dun modo tan estruturado noutros sectores nos que se demanda a difusión das linguas de especialidade a través de servizos de asesoramento ou servizos lingüísticos, coma no sector Economía (PXNLG: 148), no caso de Educación (PXNLG:97), na promoción da edición de recursos especializados como formularios, correctores, programas informáticos etc. que vehiculan esa terminoloxía en Administración (PXNLG:71, 73, 74) en Educación (PXNLG:107), no sector Sociedade (PXNLG:244) ou na Proxección exterior da lingua (PXNLG:270). Outra das medidas proposta para a implantación é introducir esa terminoloxía na docencia universitaria ou de preparación profe-

sional como se reflicte no sector Administración (PXNLG:74) nas Universidades no sector Educación (PXNLG:107), en Medios de comunicación e industrias da lingua (PXNLG:138), en Economía (PXNLG:148), para a inmigración ou para o deporte no sector de Sociedade (PXNLG:233 e 244).

Outra das medidas que pode contribuír á implantación é procurar a colaboración de todas as institucións públicas de carácter sectorial para que adquiran o compromiso de difundir as solucións oficiais nas súas comunicacións e na súa actuación.

En resumo, parécenos imprescindible contar co apoio das entidades especializadas para a implantación terminolóxica, en todas as funcións terminolóxicas, principalmente para a investigación, a difusión, a planificación e a formación. Tamén convén contar co seu asesoramento na funcións de normalización, avaliación e actualización. Observamos no PXNLG que os colectivos de especialistas están dispostos a implicarse, sobre todo no caso da Sanidade, mentres que a proposta institucional, concretada no sector transversal, non fai referencia á colaboración cos colectivos e limítase ao papel de fornecedor de terminoloxía sistemática ou puntual e a procurar canles de difusión, mais, insistimos, sen mencionar a colaboración con outros organismos.

e) avaliación

Son case inexistentes as alusións á avaliación no plan, que só se intúe cando se di que cómpre revisar a terminoloxía e «unificar solucións» terminolóxicas. Nós non cremos que sempre sexa necesario «unificar» en terminoloxía, pois partimos de que é lexítima a variación e mesmo necesaria. Entendemos que a variación debe estar identificada, definida e asignada a ámbitos de uso, escolas de pensamento, niveis de abstracción, variación dialectal etc. Para afondar na avaliación da terminoloxía, cómpre que se establezan uns criterios de calidade dos repertorios e tamén criterios metodolóxicos de elaboración terminolóxica. Ademais, entendemos que na avaliación deben necesariamente participar especialistas, que aseguren a precisión conceptual das informacións contidas nos diferentes repertorios.

No que se refire aos sectores, a avaliación só se recolle no caso dos medios de comunicación e as industrias culturais, aínda que está implícito noutros sectores como a Economía cando se fala de actualización terminolóxica (PXNLG: 161) ou no sector da Sanidade (PXNLG: 177).

f) actualización:

A vontade de actualización circunscríbese no sector transversal a «unificar solucións» onde exista variación e na resolución de dúbidas, por parte de Termígal, respecto das innovacións. No tocante aos sectores a «actualización terminolóxica» e a súa correspondente difusión só se completan de modo ex-

plícito nos sectores Economía (PXNLG: 161) e mais no de Sanidade (PXNLG:177).

Entendemos que un labor de actualización das terminoloxías debe comprender tres tarefas. A primeira delas consiste en actualizar os recursos de cada área de coñecemento, dotando aqueles especialistas ou elaborando con especialistas desas áreas, repertorios terminográficos para microsubáreas de coñecemento que descoñecen a terminoloxía galega ou que contan con algún repertorio que non cobre as necesidades dos potenciais usuarios. A segunda das tarefas consiste en actualizar, tamén por área de coñecemento, as terminoloxías existentes naquelas nas que os repertorios satisfán as necesidades. E, por último, a terceira tarefa é a xeración de novos termos aplicados a novos conceptos, para acometer esa función entendemos que non se pode funcionar exclusivamente a demanda de especialista que formula unha solución, pois este pode non facelo e adaptar ou adoptar directamente un termo da lingua fonte, como de feito acontece, por exemplo, nas terminoloxías informáticas.

Por iso propomos que se cree un estrutura estábel de xeración de neoloxismos que estea en contacto non só coa investigación mais tamén coas principais fontes de divulgación do coñecemento especializado (revistas científicas e profesionais, webs etc.) e que se anticipe, detecte, estude e revise con criterio as novas denominacións. En todo caso, haberá que ter en conta as necesidades detectadas polos especialistas (e nalgúns casos enunciadas nos diagnósticos sectoriais), alén de revisar os repertorios existentes e dotarse dunha infraestrutura de traballo neolóxico para atender esas novas necesidades.

g) planificación:

Esta tarefa fundamental non se considera no sector transversal, mais figura nalgúns dos sectores transversais como Administración, Economía e Sanidade (PXNLG: 67 e 70, 149, 184). Nas medidas propostas nestes sectores establécese que esta función de planificación debe realizarse coordinando a actuación de Termigal con entidades especializadas como a EGAP, outros organismos públicos e colexios profesionais, co que concordamos plenamente e incluso propomos incluír outras entidades académicas e os servizos lingüísticos. Esa planificación plurianual deba plasmarse, na nosa opinión, nun Plan de normalización terminolóxica para Galicia.

Sería igualmente importante que o organismo chamado a liderar esa planificación presentase igualmente un plan de traballo que inclúa: detección de necesidades, planificación de traballos, coordinación e seguimento da aplicación de métodos de traballo, avaliación de resultados ou medida da implantación. Para cubrir estas funcións xulgamos que se deba dotar dunha infraestrutura de xestión acaída.

h) formación:

Esta tarefa é fundamental, polo seu carácter multiplicador, mais tamén pola falta de formación nesta materia. A formación está presente de modo xenérico no sector transversal e tamén no seu obxectivo xeral. Tamén dá fe da súa importancia a presenza en practicamente todos os sectores no senso de capacitar os profesionais vehiculando os coñecementos técnicos en lingua galega. De modo específico, os sectores Administración (PXNLG: 69 e 75), Sanidade (páx. 138) e Sociedade (formación de inmigrantes, páx. 233), inclúen como medida a capacitación terminolóxica dos especialistas. Noutros sectores, propónse a capacitación lingüística do persoal, na que entendemos que inclúen a terminolóxica.

En cambio, botamos en falta a alusión á formación de terminólogos, que se podería vehicular a través dos programas de terceiro ciclo ou de posgraduado, sobre todo, vista a crecente presenza da terminoloxía nalgúns programas de terceiro ciclo¹⁵. Tampouco se cita a formación de técnicos de servizos lingüísticos, moitos deles consagrados a labores terminolóxicos, nomeadamente de tipo puntual, ou a formación de tradutores e intérpretes profesionais independentes ou ao servizo de entidades editoras. Esta formación debe estar planificada e incidir non só na adquisición de terminoloxía, mais tamén na determinación de criterios de elaboración, adaptación etc.

O PXNLG supón un avance, mais cremos necesaria a elaboración dun plan de xestión terminolóxica que atenda as propostas dos especialistas enunciadas nos correspondentes sectores verticais e que, sobre todo, desenvolva todas as funcións enunciadas por especialistas mundiais en terminoloxía como Auger ou Cabré, reputados xestores de planificación terminolóxicas exitosas como a quebequesa ou a catalá. Entendemos que para acadar a implantación é preciso non só ter en conta a investigación, senón tamén a difusión, especificando as canles, asumindo a planificación e atendendo a avaliación e a actualización, que son as máis descoidadas na proposta de implementación do corpus, sen esquecermos, evidentemente, a formación.

No que se refire aos ámbitos de actuación (Ensin, Sanidade, Administración etc.) tense en conta a terminoloxía en todos eles, aínda que con tratamentos moi desiguais. Resultan especialmente interesantes as propostas de xestión terminolóxica de áreas como a Sanidade ou Administración. Entendemos que unha infraestrutura estábel e planificada abundaría positivamente no equilibrio nesta materia.

En definitiva, a proposta de actuación do plan incide sobre os aspectos máis materiais da terminoloxía, a produción, esquecendo a estratexia comunicativa para a difusión e a implantación da terminoloxía que son fundamentais e omitindo a necesaria función planificadora.

¹⁵ Citamos por exemplo os programas de doutoramento do bienio 2005-2007 da Universidade de Vigo da área de Tradución e Lingüística e o da área de Filoloxía Galega e Latina.

8. INFRAESTRUTURA DE XESTIÓN TERMINOLÓXICA

O éxito dun plan de normalización terminolóxica estriba, non só na produción de traballos terminográficos de excelencia, aínda que necesarios, senón na implantación e no uso real da terminoloxía desa lingua por parte dos seus usuarios naturais, aos que se han dirixir e adaptar eses produtos. De aí que sexa tan importante que, alén dunha produción material, exista unha infraestrutura que lles sirva de soporte ás funcións enumeradas.

Na análise sectorial do PXNL incídese en case todas as áreas na necesidade de elaboración de terminoloxías acaídas para a difusión da lingua, así como o reforzamento de Termigal e do seu servizo de consultas. Apenas se citan no PXNL outras entidades elaboradoras de terminoloxía que veñen desenvolvendo a súa actividade dende comezo dos anos 80.

Atender as funcións enunciadas de modo rigoroso esixe unha infraestrutura de xestión que pasa por reforzar Termigal, por dotalo de recursos materiais e humanos para favorecer a constitución de equipos de traballo estábeis, por establecer unha compartimentación por seccións especializadas, organizadas xerarquicamente, por habilitalo para prestar servizos de formación, documentación e edición de materiais, alén de exercer a representación galega nas redes de traballo terminolóxicas internacionais dándolle visibilidade á nosa produción. Do mesmo xeito ca nos outros centros de terminoloxía que deberan servirle referencia.

Mais tamén pasa por ter en conta outras entidades académicas ou administrativas que teñen un papel na elaboración terminolóxica, como o Instituto da Lingua Galega, os departamentos universitarios, as asociacións científicas ou os servizos lingüísticos que pola súa traxectoria ben poden continuar a colaborar na definición dun corpus terminolóxico do galego. É igualmente imprescindible establecer mecanismos de normalización e unha rede de difusión de novidades, constituída polos usuarios meta da terminoloxía (colexios profesionais, por exemplo) e tamén polos intermediarios (servizos lingüísticos, tradutores etc.).

9. CONCLUSIÓNS

Despois desta panorámica, non podemos máis que facer nosas as palabras da Prof. Teresa Cabré¹⁶ en que afirmou que a intervención terminolóxica para que sexa eficaz debe ser:

- organizada: isto é, planificada, non aleatoria, pois iso só conduce á dispersión de recursos.

¹⁶ Na conferencia de presentación da Sociedade Galega de Terminoloxía o 8 de xuño de 2005 no salón de actos do Consello da Cultura Galega co título «Xestión terminolóxica das linguas minorizadas: debilidades, ameazas, fortalezas e oportunidades no caso galego».

- sistemática: que responda a unha metodoloxía e a uns criterios explícitos (máis puristas ou máis posibilistas) que sirvan de orientación para elaboradores, especialistas e terminológos.
- coherente: ou non contraditoria internamente e acorde coa política lingüística.

Isto implica que esa nova entidade debe asumir en parte a elaboración terminolóxica e a súa normalización en tanto que autoridade, e tamén debe asumir necesariamente unha función planificadora, tendo en conta o amplo marco de actuación que establece o PXNL.

Esta institución está chamada a liderar o conxunto de entidades implicadas na terminoloxía e debe aproveitar os recursos humanos e materiais, xa existentes. Todos os axentes deben de se sentir representados para evitar a desmotivación e as iniciativas dispersas. Esa rede de produción terminolóxica e tamén a rede de servizos lingüísticos son instrumentos esenciais para a difusión de novidades terminolóxicas, que é outra das funcións imprescindible.

Un centro de terminoloxía pode asumir así mesmo a actualización na elaboración de terminoloxías, dando servizo non só as necesidades do plan, senón tamén outros traballos terminolóxicos como a resolución de consultas, a coordinación de proxectos externos, a elaboración de metodoloxía e outras ferramentas de apoio á investigación, así como futuras necesidades de elaboración derivadas de novas realidades. Outra das tarefas nas que pode participar en colaboración con outras entidades académicas é na formación. Esta formación é necesaria en todos os niveis: formación de formadores, formación de técnicos, de profesionais e de público en xeral.

En definitiva, a aposta que se propón para o sector de implementación do corpus é unha proposta ambiciosa, vertebradora, para agora e para o futuro, o PXNLG supón un avance na definición de obxectivos, mais no que toca á terminoloxía, precisa dunha *addenda* (quizais a través dun necesarísimo *Plan de normalización terminolóxica*) que inclúa diagnóstico, obxectivos, medidas, prazos, orzamentos e infraestruturas que permitan implementar e implantar a terminoloxía galega no noso país, porque, como diría Saussure, sería índice dun avanzado grao de civilización da comunidade detentora desa lingua.

É tarefa de todos e de todas nós.

REFERENCIAS

- Cabré, M. T.^a (1992): *La terminología. La teoría, els mètodes, les aplicacions*. Barcelona: Empúries.
- Cabré, M.T.^a (1999): *La Terminología. Representación y comunicación*. Barcelona: Iula.
- Cabré, M. T.^a (2002): «Terminología y lenguas minoritarias: necesidad, universalidad y especificidad» en Bugarín López, M. X. et alii (eds), *VIII conferencia de lenguas minorizadas*. Santiago de Compostela: Dirección Xeral de Política Lingüística, 89-102.
- Corbeil (1999): «La terminologie: une discipline au service d'objectifs multiples» en *Actas del Congreso Internacional de Terminología*. Donostia: IVAP, UZEI, 35-45.
- Galanes Santos, I. (2003): «A terminoloxía en Galicia» en Monteagudo e Bouzada Fernández (dirs.): *O proceso de normalización do idioma galego. Elaboración e difusión da lingua*, vol. III. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega, 229-288.
- Marí Mayáns, I. (1996): «Socioterminología i planificación lingüística» en *Jornada Panllatina de Terminología*. Barcelona: Iula, 9-18.
- Monteagudo e Bouzada Fernández (dirs.) (2003): *O proceso de normalización do idioma galego. Elaboración e difusión da lingua*, vol. III, Santiago de Compostela, Consello da Cultura Galega.
- Monteagudo, H. (2004). «Plan Xeral de Normalización da Lingua Galega: Do bilingüismo harmónico á oferta positiva». *Grial, Revista Galega de Cultura*, 164: 12-17.
- Rodríguez Río, X. (1996): «Os traballos terminolóxicos en lingua galega: unha aproximación á súa situación e ás súas necesidades», *Cadernos de Lingua*, 13: 35-74.
- Rodríguez Río (2003): «Os traballos terminográficos galegos vistos polo seus potenciais usuarios», en *Terminología e industrias da lingua, Actas do VII Simpósio Iberoamericano de Terminología*. Lisboa: ILTEC, 881-900.
- Xunta de Galicia (ed.) (2005). *Plan xeral de normalización da lingua galega*. Consellaría de Educación e Ordenación Universitaria.